BEDİU'Z-ZAMAN FURÛZANFER'DEN F. NAFİZ UZLUK'A FARSÇA BİR MEKTUP

Doç. Dr. Ali Temizel*

Giriş

Toplumlar üzerinde önemli izler bırakmış kişilerin arkalarında bıraktıkları eserler, sonraki nesiller tarafından özel bir ilgiyle sahiplenilmiş ve takip edilmiştir. Bunlar arasında mektupların ayrı bir önemi vardır. Zira bu mektuplarda şahısların birbirleriyle olan özel ilişkilerinin yanında ilmî, edebî, tarihî bilgilerle, dönemin sosyal ve siyasi olayları hakkında malumat bulmak mümkündür.

Arapçada "yazmak" anlamındaki كتب "ketb" kökünden türetilen "mektup" kelimesi edilgen olarak "yazılan şey" demektir. Farsçada "evrak, belge" anlamlarına da gelen "nâme" kelimesi "mektup anlamlarına gelmektedir. Latin dillerinde ise "Letter" kelimesinin karşılığı olan ve günümüze ulaşan en eski mektupların milâttan önce iki bin yıllarında hazırlandığı sanılmaktadır[1]. Mektupların Antik Yunan'dan beri sosyal hayatın birçok noktasında bir iletişim ve duygu aktarım aracı olarak önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Mektuplar, sınırlayıcı ve aşırı kuralcı olmaması özelliği ile insanların duygu ve düşüncelerini daha içten ifade etmeye imkân sağlamıştır. Edebiyat tarihi araştırmaları açısından edebî ve sosyal içerikli mektuplar, kendi dönemlerinin sosyal, kültürel, ahlakî, geleneksel, dil ve dine ait konuları içermesi bakımından özel bir yere sahiptirler[2]. İslam medeniyetinde mektupların, resmî içerikli mektuplar "sultaniyyat" ve özel

---

* Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü.

1 Nebi Bozkurt, "Mektup", TDVİA, c. 29, Ankara, 2004, s. 13-14

2 İslam Medeniyetinde, Türk, Fars ve Arap edebiyatlarında ve kültürlerindeki mektup ve mektup yazma geleneği hakkında bakınız: Nebi Bozkurt, İsmail Durmuş, Rıza Kurtuluş, M. Ortan Okay, Mübahat S. Kütükoğlu ve Reşat Öngören, "Mektup", *TDVİA*, c. 29, Ankara, 2004, s. 13-23.

mahiyetteki mektuplar "ihvaniyyat" olmak üzere iki edebî türü vardır[3]. Mutasavvıf şair ve yazarların kaleminden çıkan mektuplar haberleşme aracından çok eğitim, bilgilendirme ve irşat çalışmalarına hizmet etmektedir.

Makalenin konusu olan ve yukarıda özet kısmında adı geçen mektup ve ekindeki şiir[4], Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi (SÜSAM)[5] Uzluk Arşivi'nde bulunmaktadır.

Söz konusu mektubun yazarı İranlı, muhatabı Türkiyeli, mektuptaki ekli şiire konu edilen Reynold Alleyne Nicholson ise İngiliz'dir. Ama her üç şahsın da Mevlâna, Mevlevîlik, doğu ve İslam kültür ve medeniyeti hakkında yaptıkları çalışmalarla adlarını duyurmuş olmaları, hem mektubun önemini ortaya koymakta hem de Mevlânâ'nın ve Mevlevîliğin uluslararasındaki ortak iletişime sağladığı katkıya ayrı bir önem kazandırmaktadır.

Bu çalışmada mektubun muhatabı olan Feridun Nafiz Uzluk, mektubun yazarı Bediu'z-zaman Furûzanfer'in ve mektubun ve ekinin konusu olan Reynold Alleyne Nicholson'un hayatı, çalışmaları ve ortaya koyduğu eserler hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra mektubun içeriğinde geçen unsurlar ortaya konularak incelemesi ve açıklamaları yapılacak ve arkasından şiirin incelemesi ve açıklaması hazırlanacaktır. Elle yazılmış olan Farsça mektubun ve ekindeki şiirin metni ve Türkçe tercümesi verilecektir.

Feridun Nafiz Uzluk'a yazılan mektuplardan bazıları, daha önce bazı araştırmacılar tarafından tamamen veya özetlenerek ya da alıntılar yapılarak yayımlanmak suretiyle Türk bilimin ve edebi çevrelerin hizmetine sunulmuştur. Konuya girmeden önce, aşağıda tamamı *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi* (SÜSAM)'nde bulunan ve bir kısmı tamamen, bir kısmı ise özetlenerek ya da alıntılar yapılarak yayımlanan bu

---

3 Mürsel Öztürk, "Mevlânâ'nın Mektupları*", Selçuk Üniversitesi 1. Mevlâna Kongresi,* 3-5 Mayıs 1985 Konya, Tebliğler, Konya 1986, s. 83-92.

4 Şiir hakkında bkz., F. Nafiz Uzluk, "Mesnevî'nin Batıdaki Tercümeleri", Türk Yurdu-Mevlânâ Özel Sayısı, Ankara- Temmuz 1964, s. 33).

5 Haşim Karpuz-Yakup Şafak, "Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi (SÜSAM) Uzluk Arşivi'nin Mevlevîlik ve Tıp Tarihi Açısından Önemi", X. Millî Mevlânâ Kongresi Tebliğler II 2-3 Mayıs 2002 (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Konya, 2003, s.105-109.

mektupların yayım listesi, F. Nafiz Uzluk'a gelen mektupların öneminin ortaya konulması açısından faydalı olacağı düşüncesiyle alfabetik olarak sunulmaktadır.

1. "Ahmed Emrî'nin F. Nafiz Uzluk'a yazdığı mektuplarda Ahmed Remzi Dede'yle ilgili bilgiler başlıklı makalede toplam 6 adet mektuptan alıntılar yapılmıştır[6].

2. "Ahmed Tevhid ve Halil Edhem (Eldem)'in Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderdikleri Bazı Mektuplar" başlıklı makalede, üçü Ahmed Tevhid' den; beşi Halil Edhem (Eldem)' den olmak üzere sekiz mektup yayımlanmıştır[7].

3. Hasan Âli Yücel'den Feridun Nafiz Uzluk'a Mektuplar" başlıklı makalede toplam dört mektup yayımlanmıştır[8].

4. "İ. M. Kemal İnal'in F. Nafiz Uzluk'a Yazdığı Bazı Mektuplar" başlıklı makalede İibnü'l-Emin Mahmûd Kemâl'in gönderdiği on bir mektup yayımlanmıştır[9].

5. "Mehmet Zeki Oral'ın Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderdiği Bazı Mektuplar" isimli makalede toplam on iki mektup tespit edilerek yayımlanmışltır[10].

6. "Midhat Bahari ve Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar" başlıklı makalede SÜSAM'da bulunan ve Feridun Nafiz Uzluk'a gönderilen mektuplardan 25, 32, 53

---

6 Şiir hakkında bkz., Yakup Şafak, "Ahmed Emrî'nin F. Nafiz Uzluk'a Yazdığı Mektuplarda Ahmed Remzi Dede'yle İlgili Bilgiler", Nüsha-Şarkiyat Araştırmaları Dergisi, Ankara, Bahar 2003, Yıl: III, Sayı: 9, s. 23-33.

7 Bayram Ürekli – Doğan Yörük, "Ahmed Tevhid ve Halil Edhem (Eldem)'in Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderdikleri Bazı Mektuplar", Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi ATA Dergisi, Konya 2002, S. 10, s.155-181.

8 Ahmed Güner Sayar, "Hasan Âli Yücel'den Feridun Nafiz Uzluk'a Mektuplar", X. Millî Mevlânâ Kongresi Tebliğler II, 2-3 Mayıs 2002 (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Konya 2003, s. 97-103.

9 Alim Gür, "İ. M. Kemal İnal'in F. Nafiz Uzluk'a Yazdığı Bazı Mektuplar", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Konya, 2002, S. 7, s. 111-135.

10 Bayram Ürekli-Feridun Ata (2002),"Mehmet Zeki Oral'ın Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderdiği Bazı Mektuplar", Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi ATA Dergisi, Konya 2002, S.10, s.121-153.

ve 54 no'lu mektuplar özetlenerek yayımlanmıştır[11]. Midhat Bahari'nin F. Nafiz Uzluk'a gönderdiği diğer mektuplar, Nuri Şimşekler tarafından yayınlanmıştır[12].

7. "Muhlis Koner ve Bir Mektubu" başlıklı bir yazıda bir mektup yayımlanmıştır[13].

8. "Muallim Mehmet Cevdet İnançalp'ın Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderdiği Bazı Mektuplar" isimli makalede toplam on dört mektup yayımlanmıştır[14].

9. "Murat Sükûtî Karaca'nın Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar" başlıklı makalede beş mektup özetlenmiştir[15]. Bu makalede Murat Sukûti Karaca'nın vefatı münasebetiyle eşi Mücevher Karaca tarafından 22.6.1970 tarihinde Ordu'dan Feridun Nafiz Uzluk'a gönderilmiş ve ekinde Murat Sukûti Karaca'nın hal tercümesinin de bulunduğu bir mektup daha yer almaktadır. Bu hal tercümesinin F. Nafiz Uzluk tarafından daha önce herhangi bir yerde yayınlanıp yayınlanmadığı bilinmemektedir[16].

10. "Son Mesnevî Şârihlerinden Ahmed Avni Konuk'un Mevlâna'nın Eserleri ve Fikirlerine Dair Bir Mektubu" başlıklı yazıda bir mektup yayımlanmıştır[17].

11. "Şair Emrî'nin Bir Mektubu ve İki Manzumesi" isimli makalede Ahmed Emrî'nin F. Nafiz Uzluk'a gönderdiği 4.7.1964 tarihli mektup yayımlanmıştır[18].

---

11 Nuri Şimşekler, "Midhat Bahari ve Feridun Nâfiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar" X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler II 2-3 Mayıs 2002 (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Konya 2003, s. 127-137

12 Nuri Şimşekler, Pîr Aşkına, Mevlevî Şeyhi Midhat Bahârî'nin Mektupları, İstanbul, 2009, 336 s., Timaş Yay.

13 Yakup Şafak, "Muhlis Koner ve Bir Mektubu", Merhaba Gazetesi, Akademik Sayfalar, Konya, 23 Kasım 2005 Çarşamba, s. 337-338.

14 Bayram Ürekli-Doğan Yörük, "Muallim Mehmet Cevdet İnançalp'ın Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderdikleri Bazı Mektuplar", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, Konya 2003, S. 9, s. 357-396.

15 Yakup Şafak, "Murat Sükûtî Karaca'nın Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar", Dünden Bugüne Ordu İli, Editör: Öcal Serdar Yıldırım, Konya 2001, s. 26-31.

16 Yakup Şafak, a.g.m., s. 31.

17 Yakup Şafak, "Son Mesnevî Şârihlerinden Ahmed Avni Konuk'un Mevlâna'nın Eserleri ve Fikirlerine Dair Bir Mektubu", İlmî Araştırmalar-Dil ve Edebiyat İncelemeleri, İstanbul, Güz 2003, Sayı:16, s. 87-96.

18 Yakup Şafak, "Şair Emrî'nin Bir Mektubu ve İki Manzumesi", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Konya 1999, S.6, s. 321-329.

12. "Tahirü'l-Mevlevî'nin F. Nafiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar" isimli makalede toplam yirmi iki mektup yayımlanmıştır[19].

Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk:

Feridun Nafiz Uzluk, 1902 yılında Konya Ereğli'sinde doğdu. Annesi, Mevlânâ soyundan Sıdıka Hanım babası ise zâbit Ahmed Hamdi Bey olup, 28 yaşında Yemen cephesinde şehit düşmüştür. Küçük yaşında annesi ve ağabeyi Şehabettin ile Konya'ya gelen Uzluk, ilk tahsilinden sonra Konya'daki İttihad ve Terakkî İdâdîsi'ni bitirmiş, 1924'de Haydar Paşa Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. Gülhane Tıp Akademisinde Yedek Subay olarak yaptığı askerlik hizmetinden sonra, Ordu vilâyetinin Mesudiye kazası hükümet tabipliğine atanmıştır. Burada üç yıl görev yaptıktan sonra 1928'de Konya Memleket Hastanesi iç hastalıkları asistanlığına tayin edilmiş, 1929'da da Konya Sıtma Savaş Merkez Tabipliğine geçmiş, aynı yılın Eylül ayında ise Aksaray Vilâyet Merkezi Sıtma Savaş Heyeti Tabipliğine naklolmuş ve burada üç yıl çalışmıştır. 1932'de ihtisas yapmak üzere Almanya'ya gitmiş, orada Münih ve Hamburg şehirlerindeki tıp fakülteleri ve enstitülerinde araştırmalarda bulunmuş ve oralardan sertifikalar almıştır. 1935 yılında Türkiye'ye dönmüş ve Trakya Umum Müfettişliğine bağlı salgın hastalıklar uzmanı olarak vazife yapmıştır. Bir yıl sonra da Refik Saydam Hıfzıssıhha Enstitüsünde çiçek hastalığı mütehassıslığına tayin edilmiştir. Bu unvanla Kırşehir, Mucur, Boğazlayan, Aksaray ve Niğde'de çıkan salgın hastalıklarla mücadele için teşkilâtlar kurmuştur. 1946'da Ankara Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü'ne profesör olarak atanmış ve emekli olduğu 1972 yılına kadar burada çalışmalarını sürdürmüştür.

Türk Tıp Tarihi Kurumu kurucu üyesi olan Feridun Nafiz Uzluk, Almanya, Fransa, İngiltere, Hollanda, Libya, İran ve Avusturya'da inceleme ve araştırmalarda bulunmuştur. Tıp tahsili sırasında kaldığı Üsküdar Mevlevî-hânesi'nde Arapça ve Farsçasını ilerletmiştir. Öğrendiği bu diller, onun tıp tarihi ile ilgili araştırmalarının yanı sıra Selçuklu, İslam tarihi ve medeniyeti alanlarında, Mevlânâ araştırmaları ile ilgili pek çok eseri ince-

---

19 Yakup Şafak -Yusuf Öz, "Tahirü'l-Mevlevî'nin F. Nafiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar", Yedi İklim, İstanbul, Ocak –Şubat 2002, , S.142-143, s. 19-32.

lemesine ve tercüme etmesine imkân sağlamıştır. Araştırmacı kişiliği, Türk-İslam eserlerine hayranlığı, çeşitli doğu ve batı dillerine hâkimiyeti dolayısıyla yurt içi ve dışındaki pek çok ilim adamı, edip ve sanatkârla irtibat kurmuş ve kongrelere katılmıştır. İngilizce, Almanca ve Fransızca da bilen Feridun Nafiz Uzluk, hiç evlenmeden, 27 Eylül 1974 yılında vefat etmiştir[20].

Feridun Nafiz Uzluk'un Selçuklu tarihi, edebiyat, Mevlânâ, Mevlevîlik ve tıp tarihi ile ilgili otuza yakın eseri mevcuttur ve bu eserlerden bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. *Mevlânâ'nın Yedi Öğüdü* (Mecâlis-i Sab'a-yı Mevlânâ), Düzelten Ahmed Remzi Akyürek, Çeviren: M. Hulusi, Önsöz ve yayımlayan: Feridun Nafiz Uzluk, İstanbul-1937, (Anadolu Selçûkileri Gününde Mevlevî Bitikleri, No: 1)

2. *Eski Viyana Tıp Talimi ve Onun Adlî Sultan Mahmud Zamanında İstanbul'da Yayılması*, İstanbul, 1937 (İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü Yayınları, No: 10).

3. *Mektûbât-ı Mevlâna* "Mevlânâ'nın Mektuplar"ı, Düzelten: Ahmed Remzi Akyürek, Mukaddime: Veled Çelebi Özbudak, Önsöz ve yayımlayan: Feridun Nafiz Uzluk, İstanbul-1937 (*Anadolu Selçûkileri Gününde Mevlevî Bitikleri*, No: 2).

4. *Düzmece Nazariyesi İflas Etmiştir*, İstanbul-1940.

5. *Divân-i Sultan Veled*, Takriz: Veled Çelebi (Özbudak), Önsöz ve yayımlayan: Feridun Nafiz Uzluk, Ankara-1941 (*Anadolu Selçûkileri Gününde Mevlevî Bitikleri*, No: 3).

6. *Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi*, Ankara-1941.

7. *Selçuklu Devleti Tarihi*, Ankara-1943.

8. *Üretme Yerleri ve Boyalar*, Ankara-1943.

---

20 Feridun Nafiz Uzluk hakkında geniş bilgi için bkz., Hasan Özönder, "Uzluk, Feridun Nafiz", TDVİA, c. 42, İstanbul, 2012, s. 257-258; "Uzluk, Feridun Nafiz", Konya Ansiklopedisi, c. 9, Konya, Mayıs 2015, s. 29-30; Şükrü, Elçin, "Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk", Türk Kültürü, Ankara, 1974, Yıl: XIII, S.146, s.146-147; Yakup Şafak-Yusuf Öz, a.g.m., s. 19-32; Sinan Taşdelen, Cumhuriyet Dönemi Mevlevilik Üzerine Araştırma Yapan İlim Adamları ve Feridun Nafiz Uzluk, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2001; Ahmet Cahit Haksever, Son Dönem Osmanlı Mevlevilerinden Ahmet Remzi Akyürek, Ankara 2002, s. 83-84; Arslan Terzioğlu, "Ünlü Tıp Tarihçisi Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk ve Mevlâna Celâleddin Rûmi Araştırmalarına Katkıları", X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler II 2-3 Mayıs 2002 (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Konya, 2003, s. 91-96.

9. *Laborantlara Bakteriyolojik Araştırmalarda Kılavuz*, Ankara, 1947 (Sağlık Bakanlığı için).

10. *Ulu Ârif Çelebi'nin Rubâileri*, İstanbul-1949 (*Anadolu Selçûkileri Gününde Mevlevî Bitikleri*, No: 4).

11. *Salgın Hastalıklar*, Ankara-1950.

12. *Şâni Zâde Ataullah Efendi*, Ankara-1951

13. *Târih-i Âl-i Selçuk der Anatoli* (*Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi*), Tercüme: Feridun Nafiz Uzluk, Ankara-1952.

14. *Türkiye'de Anatominin Gelişmesi ve Teşrihci Mazhar Paşa*, Ankara-1953.

15. *Mevlâna Celaleddin - Biyografi*, B. Furûzanfer, Çeviren: F. Nafiz Uzluk, İstanbul-1963.

Aykut Kazancıgil'in neşrettiği listeye göre, ayrıca Feridun Nafiz Uzluk'un çeşitli konularda yayımlanmış iki yüz altmış dört adet makalesi mevcuttur[21].

Reynold Alleyne Nicholson (19 Ağustos 1868- 28 Ağustos 1945):

Ömrünü Hz. Mevlana'yı tanımak ve dünyaya tanıtmak uğrunda harcamış İngiliz bilim adamı ve müsteşrikidir. Babası ve dedeleri âlimdi ve kendisi doğu dillerinin birçoğunu dedelerin yanında öğrendi. Yunan edebiyatı alanında öğrenimini tamamladı ve baştan beri İslam edebiyatını ve medeniyetini öğrenmek ve incelemek istiyordu. Bu alanda Edward Browne'dan Câmi (ö.1492) hakkında bilgi edindi ve Edward Browne, onu tasavvufî düşünce ve yazılarla tanıştırdı. Uzun süre geçmeden Nicholson, "*Müntehab-i Eş'âr-i Şems-i Tebrîzî*" isimli çalışmasını neşretti.

Nicholson, Londra Üniversitesinde Farsça öğrendi ve 1903 yılında Cambridge Üniversitesine dil öğreticiliğine atandı. Edward Browne'nun ölümünden sonra onun kürsü-

---

21 Feridun Nafiz Uzluk'un makalelerinin toplu listesi ve diğer eserleri için bkz., Aykut Kazancıgil, "Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk (1902-1974) Hayatı-Çalışmaları, X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler II 2-3 Mayıs 2002 (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Konya, 2003, s. 65-89.

süne geçti. Bu bilim adamının hizmetinin ve şaheserinin en büyüğü Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin tashih ve tercümesi ve hemen arkasından yayınladığı "Şerh-i Mesnevî"sidir. Diğer eserlerini de şöyle sıralamak mümkündür:

1. *The Mathnawi of Jalalu'ddin Rumi*, I-VIII, by Reynold A. Nicholson, ed. From the oldest mss. Available; with critical notes, tr. and Commentary. London: Luzac, 1925-1940.

2. *Tezkiretu'l-evliyâ-yi Şeyh Attar* (Mu'în, 1371/1992, 2171-2172).

3. *The Mystics of Islam,* Routledge, Kegan Paul, London, 1914; World Wisdom, Inc., 2002. (Tahkîkât der bâre-i tasavvuf-i İslâmî=İslam tasavvufu hakkında inceleme)

4. *Studies in Islamic Poetry,* Nicholson, Reynold Alleyne; Awfi, Muhammad; Abu al-Ala al-Maarri, Cambridge: Cambridge U.P., 1969. 1969 reissue of a book first published in 1921. First Reissue Edition. Hard Cover. (Tahkîkât der bâre-i şi'r-i İslâmî =İslam şiiri hakkında inceleme).

5. *Tales of Mystic Meaning, Being Selectiong from the Mathnawi of Jalalud-Din Rumi.* London: Chapman and Hall, 1931. (M'ani-yi şahsiyet der tasavvûf= Tasavvufta şahsiyetin anlamı)

6. *Translations of Eastern Poetry and Prose*, London: Curzon, 1987 (Doğu şiir ve nesri). Bu eser, Ebû Sa'id Ebû'l-Hayr, Enverî, Attar, Baba Kûhî, Firdevsî, Mevlâna, Sa'dî, 'Unsurî, Hâfız, Dakîkî ve Rûdekî'nin şiirlerinin İngilizce tercümesini içerir.

7. *Selected Poems from the Divan Shams-i Tabriz*, edited and translated with an introduction, Cambridge-1898. Bu eser, Divân-ı Kebir'den seçme kırk sekiz gazelin Farsça metniyle birlikte İngilizce tercümesidir.

8. *Elementary Arabic Grammar*, A Reynold, Nicholson, Pub. Reprint 1919, 2000.

9. *Poet and Mystic* (Selection from his Writings), translated from the Persian with introd. and notes by Reynold A. Nicholson, London, 1950; London: G. Allen and Unwin, 1956.

10. *The Illustrated Rumi: A Treasury of Wisdom from the Poet of the Soul: Jalal Al-Din Rumi,* Manuela Dunn-Mascetti, Philip Dunn, Reynold Alleyne Nicholson, Hardcover, Illustrated, 2000.

11. *Selected Poems of Rumi: Jalalu'L-Din Rumi*, Reynold Alleyne Nicholson, Paperback, 2001.

12. *Kashf Al-Mahjub: The Revelation of the Veiled - an Early Persian Treatise on Sufism*, Reynold A. Nicholson (Translator), Paperback, 2002.

Nicholson, bu eserlerinin dışında tasavvuf ilmi konusunda birçok çalışmalar yapmış ve İslam mutasavvıflarına ve tasavvufuna ait şaheserlerinin birçoğunu batı dünyasına tanıtmıştır[22].

---

22 Reynold Alleyne Nicholson hakkında bkz., Reynold Alleyne Nicholson, From The Proceedings of The British Academy, Volume XXXI, London: Geoffrey Cumberlege Amen House, E.C. 4, (Price 25.net), tarihsiz; Muhammed Mo'in, Ferheng-i Farsî, I-VI, Tehran, 1371/1992, c.VI, s. 2171-2172; B. Furûzanfer, Mevlâna Celaleddin, Çeviren: F. Nafiz Uzluk, İstanbul 1990, s. VIII; F. Nafiz Uzluk, a.g.m., s. 30- 33; Süleyman Derin, "Nicholson, Reynold Alleyne", TDVİA, c. 33, İstanbul 2007, s. 76-77.

Bediu'z-zaman Furûzanfer (1897-1970):

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî hakkındaki araştırmalarıyla tanınan İranlı âlim, Horasan bölgesinde Buşrûge nahiyesinde doğdu. İlköğrenimini memleketinde tamamladıktan sonra 1919 yılında Meşhed'e giderek orada büyük âlim ve şairlerden Arap dili ve edebiyatı, Fars dili ve edebiyatı, mantık ve fıkıh gibi ilimler öğrendi.

1923 yılından itibaren Tahran'da Sipehsâlâr Medresesinde felsefe ve diğer birçok alanda öğrenim gördükten sonra 1926'da Tahran Dârülfünunu'na edebiyat öğretmeni olarak ve buna ilaveten 1927 yılında Mekteb-i Hukuk edebiyat öğretmenliğine, 1928'de Tahran Yüksek Öğretmen Okulu Arapça ve Farsça öğretmenliğine tayin edildi.

Çeşitli idari görevlerden ve akademik çalışmalardan sonra 1944 yılında Tahran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dekanlığına seçildi ve emekli olduğu 1967 yılına kadar bu görevde kaldı. 6 Mayıs 1970 tarihinde vefat etti.

İslam kültürü ve medeniyeti, Fars edebiyatı ve İran tarihi hakkında çeşitli dergilerde elliye yakın makalesi yayınlanan Bediu'z-zaman Furûzanfer'in eserleri de şunlardır[23]:

1. *Suhen ve Suhenverân* I-II, Tahran, 1312/1933.
2. *Risâle der Tahkîk-i Ahvâl u Zindegâni-i Mevlânâ Celâleddîn Muhammedi Mevlevî*, Tahran, 1315/1936.
3. *Târîh-i Edebiyât-i İrân*, Tahran, 1318/1939.
4. *Ferheng-i Tâzî be-Pârsî*, Tahran, 1319/1940.
5. *Hûlâsâ-i Mesnevî-i Mevlevî*, Tahran, 1321/1942.
6. *Destûr-i Zebân-i Fârisî* I-II, Tahran, 1328-1329/1949-1950.
7. *Me'âhiz-i Kısâs ve Temsîlât-i Mesnevî*, Tahran, 1333/1954.
8. *Fîh-i mâ fîh-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî*, Tahran, 1335/1956.
9. *Divân-i Eşrefî-i Gaznevî*, 1338/1959.
10. *Ma'ârif-i Burhâneddîn Munakkik-i Tirmizî*, 1340/1961.

---

23 Bediu'z-zaman Furûzanfer hakkıda bkz., Reşid Yâsemî, Edebiyât-i Mu'âsır, Tehran 1316/1937, s. 27-28; Orhan Bilgin, "Bediü'z-zaman Fürûzanfer" TDVİA, c. 5, İstanbul, 1992, s. 327-328; Muhammed İsti'lâmî, Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme, Tercüme: Mehmet Kanar, Ankara 1981, s. 172-173; 'Abdulhuseyin Zerrinkub, Naqd-i Edebî I-II, Tehran 1369/1990, c. II, s. 657-659; Mehmet Önder, "Türk Dostu-Mevlâna Hayranı İranlı Bilgin Prof. Bediu'z-zaman Fürûzanfer", Türk Kültürü (Aylık Dergi), Ankara, Kasım 1970, S. 97, s. 61-63; B. Furûzanfer, a.g.e., s. IX-XVI.

11. *Terceme-i Risâle-i Kuşeyriyye*, Tahran, 1345/1966.

12. *Kulliyât-i Şems yâ Divân-i Kebir* I-X, Tahran, 1336-1346/1957-1967.

13. *Ehâdîs-i Mesnevî*, Tahran, 1347/1968.

14. *Şerh-i Mesnevî-i Şerif* I-III, Tahran 1346-1348/1967-1969.

15. *Menâkib-i Evhadûddîn-i Kirmânî*, Tahran, 1348/1969.

16. *Misbâhu'l-Ervâh*, Tahran, 1349/1970.

17. *Ma'ârif-i Bahâ'eddîn Veled*, Tahran, 1352/1973.

18. *Şerh-i Ahvâl u Nakd-i Tahlîl-i Âsâr-i Şeyh Ferîdüddîn 'Attâr-i Nişâbûrî*, Tahran 1353/1974.

Mektubun giriş kısmından, Feridun Nafiz Uzluk'un daha önce Bediu'z-zaman Furûzanfer'e mektup yazdığı ve bu mektupta Bediu'z-zaman Furûzanfer'in İngiliz müsteşrik Nicholson'un ölümü dolayısıyla yazdığı şiirinin bir nüshasını talep ettiği anlaşılmaktadır. Mektubun özel konusu, Feridun Nafiz Uzluk'un mezkur şiirin bir nüshasını talep etmesine karşılık Bediu'z-zaman Furûzanfer tarafından yazılmış olan cevaptır. Genelde ise mektup, Mevlânâ, Mevlevîlik ve o günlerde yaşayan Mevlevî çevrelerinden, kurum ve eser adlarından bahsetmektedir.

Bediu'z-zaman Furûzanfer'in Feridun Nafiz Uzluk'a yazdığı mektubun metni:

17 خرداد 1332

مطابق 24 رمضان 1372

محضر شریف دانشمند معظم کان ذوق و معرفت جناب آقای دکتر فریدون نافذ.

- دامت افاضاته -

مرقومهٔ شریفه چندی پیش شرف زیارت ارزانی داشت. خدای جلّ جلاله گواهست که نسیم پیراهن یوسف را مانست که به محنت رسیدهٔ کنعان نور بصر و سرور دل باز آورد. این ارادتمند را دیدار خطّ شریف پیوند جان و رباط دل است. خبری که از جناب عالی برسد گشایش دل آرد و فتوح روح بخشد. ﷻ که سبب ساز کلّ است اسباب نهانی سازد تا نعمت لقای عالی (هرچند که در عالم ارواح حاﷻل است) هم در عالم قوالب و اشباح تیسّر پذیرد. بمنّه و طوله. قطعه‌یی که این ضعیف در رثاء مرﷻوم نیکلسن به نظم آورده بود به موجب امرعالی به همراه این نامه تقدیم گردید. چون نسخهٔ این قطعه در مسعودات این ضعیف نبود، ناچار از نسخی که دوستان داشتند استنساخ کردم و علت تأخیر جواب همین بود که مدّتی در تهیهٔ نسخه وقت مصروف گردید. معارف نهای ولد هنوز از طبع خارج نشده است. البته پس از اتمام نسخه‌یی به محضر شریف تقدیم خواهد شد. نسبت به طبع دیوان کبیر منتظرم که نسخهٔ موزهٔ قونیه برسد. تبلیغ عرض ارات بنده به ﷻضور مبارک ﷻضرت ولد چلبی بسته به مرحمت عالی است. انتظار می رفت که خلاﷻهٔ نظر آن جناب در بارهٔ فیه ما فیه به تﷻحیح این ضعیف برسد.

با تقدیم احترام مخلص

فروزانفر

Bediu'z-zaman Furûzanfer'in Feridun Nafiz Uzluk'a yazdığı yukarıdaki Farsça mektubun Türkçe tercümesi:

17 Hordad 1332

24 Ramazan 1372 (7 Haziran 1953)

Zevk ve bilgi kaynağı büyük âlim Sayın Bay Dr. Feridun Nafiz'in yüksek huzurlarına;

-Feyizleri daimi olsun-

Bir müddet önce kıymetli mektubunuz elime ulaştı. Kenan'daki mihnet çekene göz nuru, gönül sururu getiren Yusuf'un gömleğinin kokusuna bezendiğine Allah (CC) şahittir. Bendeniz için kıymetli yazınızı görmek, can (dostluğu) ve gönül bağlılığıdır. Zat-i âlinizden ulaşan haber, beni çok mutlu etti ve ruhuma fetihler bahşetti. Her şeyin yaratıcısı olan Allah, yüksek görüşme nimetini ruhlar âleminde yarattığı gibi kalıp ve gölgeler (maddi) âleminde de etkili kıldığı gizli sebepler ortaya koyuyor. Yardımının devamını Allah'tan dileriz. Merhum Nicholson'un ölümünün ardından nazmettiğim kıtayı yüksek emriniz gereğince bu mektupla birlikte takdim ediyorum. Bu manzumenin nüshası benim müsveddelerimin arasında olmadığından, mecburen arkadaşların elindeki nüshalardan yazdım. Cevabın gecikme sebebi, nüshanın temininde bir süre zamanın harcanması idi. Baha-i Veled'in Maarif'i henüz matbaadan çıkmadı. Tamamlanmasından sonra elbette bir nüsha yüksek huzurlarınıza takdim edilecektir. Divân-ı Kebir'in basılmasıyla ilgili olarak Konya (Mevlânâ) Müzesindeki nüshanın gelmesini bekliyorum. Hazret-i Veled Çelebi'nin mübarek huzuruna da bendenizin selamlarını iletmenizi rica ediyorum. Bendenizin tashihiyle hazırlanan Fîh-i mâ fîh hakkındaki görüşlerinizi özet halinde bekliyorum.

Saygılarımla,

Dostunuz Furûzanfer.

Yukarıdaki mektupla ilgili olarak kısaca şu açıklamaları yapmakta fayda vardır.

Mektupta Yer Alan Unsurlar:

Hz. Yusuf: Bediu'z-zaman Furûzanfer, eline ulaşan bu mektuptan dolayı sevincini, kardeşleri tarafından kuyuya atılan Hz. Yusuf'un kuyudan kurtulup tekrar Filistin topraklarında yaşayan ailesine ve dostlarına kavuştuğunda duyulan mutluluğa benzetmektedir.

Kenan: Bugünkü Filistin toprakları

Nicholson: Yukarıda hakkında bilgi verilmiştir.

Maarif: Baha'u'd-din Veled'in Maarif adlı eserinden bahsederken henüz matbaadan çıkmadığını söylüyor. Bu eser daha sonra Ma'ârif-i Bahâ'eddîn Veled (Tahran, 1352/1973) adıyla yayımlanmıştır.

Divân-ı Kebîr: Divân-ı Kebîr'in basılmasıyla ilgili olarak Konya Müzesindeki nüshanın gelmesini beklediğini belirtmektedir. Eser, Kulliyât-i Şems yâ Divân-i Kebir adıyla Tahran'da 1336-1345/1957-1966 yıllarında Bediu'z-zaman Furûzanfer tarafından on nüshanın karşılaştırılmasıyla edisyon-kritikli olarak yayımlanmıştır.

Konya Müzesi: Burada Konya Müzesi olarak adı geçen kurum Konya Mevlânâ Müzesi'dir.

Hazret-i Veled Çelebi: Mektupta Bediu'z-zaman Furûzanfer, Hazret-i Veled Çelebi'nin mübarek huzuruna kendi selamlarının iletilmesini arzu etmektedir. Veled Çelebi (İzbudak), Mevlânâ soyundan gelmekte olup, 1867 yılında Konya'da doğdu. Dokuz yıl kadar Mevlevî Post-nişînliği yaptı. Veled Çelebi, Çelebilik görevini yürütürken Birinci Dünya savaşı sırasında gönüllü Mevlevî dervişlerinden oluşturduğu Mücahidin-i Mevleviyye alayını kurdu ve bu Mücahidin-i Mevleviyye alayının kumandanı olarak hükümetin emriyle 1915 yılında Suriye Cephesinde Cemal Paşa kumandasındaki Kanal Harekâtında IV. Orduya katılmak üzere Şam'a gitti[24]. Veled Çelebi'nin bu faaliyeti kendisinin siyasi kişiliğiyle ilişkilendirilerek ve Mevlevî tarikatının geleneğine aykırı bulunarak eleştirilmiştir[25]. 1923-1939 Kastamonu Milletvekili, 1939-1943 yılları arasında Yozgat

---

24 Franklin D. Lewis, Mevlânâ, Geçmiş ve Şimdi, Doğu ve Batı, Çevirenler: Gül Çağalı Güven-Hamide Koyukan, İstanbul, Şubat 2010, s. 503, Kabalcı Yayınevi.

25 Mustafa Kara, "İzbudak, Veled Çelebi", TDVİA, c. 23, İstanbul 2001, s. 503-505.

milletvekili olarak iki dönem TBMM'de yirmi yıl görev yapmıştır. Türk Dili ile ilgili çalışmalara önem veren, daha çok Mevlânâ ve Mevlevîlikle ilgili eserleri bulunan ve hayatının sonuna kadar Türk Dil Kurumu'nda çalışan Veled Çelebi İzbudak, 4 Mayıs 1953 tarihinde vefat etmiştir[26].

Fîh-i mâ fîh: Fîh-i mâ fîh ile ilgili olarak "bendenizin tashihiyle hazırlanan Fîh-i mâ fîh hakkındaki görüşlerinizi özet halinde bekliyorum" cümlesiyle Bediu'z-zaman Furûzanfer, Feridun Nafiz Uzluk'tan görüş ve bilgi istemektedir. Bu eser, Fîh-i mâ fîh-i Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî adıyla Bediu'z-zaman Furûzanfer tarafından Tahran'da 1335/1956 yılında yayımlanmıştır.

Mektupta Geçen Konular:

Hz. Yusuf hariç diğerleri 1950'li yıllara ve yirminci yüzyılın ortalarına aittir.

Mektubun yazılış zamanı: 17 Hordad 1332 = 24 Ramazan 1372 = 7 Haziran 1953'de yazılmıştır.

Mektubun dili: Sade bir Farsçayla yazılmakla birlikte, doğu kültüründen gelen sevgi, saygı ve iltifat kelimeleri ve nezaket cümleleri ile muhataba seslenilmektedir. Kırk dört beyitten meydana gelen şiir, Nicholson'un övülmesi bakımından mehdiye ve onun ölüm konusunun işlenmesi açısından da bir mersiyedir. Şair, isim vererek, yaptığı işlerden ve çalışmalardan bahsederek Nicholson'u övmektedir. Şiirin sonlarına doğru ise Nicholson'un ölümünden duyulan üzüntü, dile getirilmektedir.

Bediu'z-zaman Furûzanfer'in Feridun Nafiz Uzluk'a yazdığı Farsça mektubun ekinde yer alan ve konusu Reynold Alleyne Nicholson'un ölümü hakkında olan Farsça kırk dört beyitlik şiir:

راد نیکلسن ای که بر فضلا — خویشتن را تو پیشوا کردی
ای هنر گستری که ایران را — خدمت اندرخور و سزا کردی
ای فدایی وشی که در ره علم — زندگانی خود فدا کردی
روشنایی دیدهٔ تو بکاست — تا سخن روشنی فزا کردی
قرب پنجاه سال بردی رنج — و این همه از برای ما کردی

26 Yakup Şafak, "Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Hz. Mevlâna ve Eserleri Üzerine Çalışma Yapanlar", Konya'dan Dünya'ya Mevlâna ve Mevlevîlik, Editör: Nuri Şimşekler, Konya 2002, s.255-257.

بس که گفتی ثنای ما بر ما — خویش را در خور ثنا کردی
زهره وار از ریرخانهٔ خویش — گوش گیتی پر از نوا کردی
نور پاش آمدت روان چو لمع — لج وار آفتاب زا کردی
زان سنا برق کت سنایی داد — عالم تیره بر سنا کردی
10 شیخ عطارت آفرینها راند — تازه چون ذکر اولیا کردی
راز وفی به دفتر آوردی — ورق از خامه مشک سا کردی
رمز اوال رهروان طریق — بعبارات خوش ادا کردی
وف رندان پارسی گفتی — مدح مردان پارسا کردی
سرّ عارفان که راز بود ز خلق — فاش گفتی و بر ملا کردی
15 جان غربی بُد از توف دور — تو بدین رازش آشنا کردی
سَرَه کردی که اندر آن بازار — سکهٔ معرفت روا کردی
پرتو از شمس دین گرفتی و ز آن — غرب را مشرق ضیا کردی
واز فروغ کلام مولانا — روشن این قیرگون فضا کردی
روی برتافتی ز صحبت خلق — خدمت علم بی ریا کری
20 بجِد استادی و روان شریف — از هر الایشی جدا کردی
جام فاقّ عشق نوشیدی — دل و جان معدن فا کردی
در کشیدی شراب شور انگیز — لاجرم شورها بپا کردی
پیش خورشید شرق یعنی عشق — نیست وش رقص چون هبا کردی
بر سماع شکر ترانهٔ غیب — همچو گل پیرهن قبا کردی
25 زان کشش کانسریست نامهٔ او — گرم گشتی و ذوقها کردی
آتش افروختی ز غیرت عشق — هر چه غیر است آن فنا کردی
غیر لق هرچه رو نمود جدا — سرش از تن بتیغ لا کردی
مثنوی را بدان بیان لطیف — نغز شرحی گره گشا کردی
طبع و تحیح و شرح آن نامه — هرچه کردی همه جا کردی
30 هر گره کش بلفظ و معنی بود — بسر انگشت فکر وا کردی
همه کار تو راست بود و درست — نتوان گفت کاین چرا کردی
شرقیان وامدار او بودند — تو مر آن وام را ادا کردی
چون جهان فنات داشت برنج — جای در مأمن بقا کردی
زین فرودین سرای رنگ آمیز — رای آن بی نشان سرا کردی
35 مرغ عرشی نهاد را ز قفس — بال بگشادی و رها کردی

دوستداران و مهربانان را — دور از آن طلعت و لقاء کردی
جمع فرهنگیان دانا را — قامت از بار غم دو تا کردی
ای بسا جان که بعد مردن خویش — رنجه از محنت و عنا کردی
ای بسا دل که سوختی بفراق — غرقه در قلزم بلا کردی
40 من بظاهر ندیده روی ترا — روی در پردهٔ خفا کردی
دل من بویهٔ و [illegible]ال تو داشت — چون بهجرانش مبتلا کردی
جان منت آشنای دیرین بود — از چه بر آشنا جفا کردی
هیچ بیگانه این جفا نکند — که تو با یار آشنا کردی
44 هم خدایت جزای خیر دهاد — کاین زمان روی در خدا کردی

Bediu'z-zaman Furûzanfer'in Feridun Nafiz Uzluk'a yazdığı Farsça mektubun ekinde yer alan ve konusu Reynold Alleyne Nicholson'un ölümü hakkında olan yukarıdaki Farsça kırk dört beyitlik şiirin Türkçe tercümesi:

Ey, âlimlere kendisini önder yapan asil Nicholson!
Ey, İran için uygun ve münasip hizmet yapan, sanatı yayan!
Ey, ilim yolunda kendi hayatını feda eden bir fedayi gibi olan!
Sözün parlaklığını artırmak için gözünün ferini azalttın.
5 Yaklaşık elli yıl eziyet çektin ve bunu tamamen bizim için yaptın.
Bizi bize o kadar övdün ki, sen kendini övgüye layık kıldın.
Venüs gezegeni gibi kendi ipek atölyenden dünyanın kulağını müzik sesiyle doldurdun.
Lamba gibi ruhun ışık saçmış ve sabah gibi güneş doğurmuştur.
Senâ'î'nin sana verdiği parlayan şimşekle karanlık dünyayı aydınlıkla doldurdun.
10 Evliyanın adını yenileyince şeyh Attar seni tebrik etti.
Tarikat yolcularının sırrını deftere yazdın.
Kaleminle kâğıdı miske çevirdin.
Tarikatın hallerinin sırrını güzel ibarelerle eda ettin.
Rintlerin özelliklerini Farsça söyledin, zahit insanları övdün.
Halktan gizli olan irfan sırrını ortaya koydun ve açıkladın.

15 Tasavvuftan uzak olan batılının ruhunu sen, bu sırla tanıştırdın.
O diyarda marifet güzelliğini uygulamakta başarılı oldun.
Din güneşinin ışığını elde ettin ve onunla batıyı ışığın doğuş yeri yaptın.
Mevlânâ'nın sözünün ışığıyla bu zifiri karanlık fezayı aydınlattın.
Halkla sohbetten yüz çevirdin, ilme hizmette gösterişsiz davrandın.
20 Ciddiyetle durup aziz ruhunu her türlü kötülükten uzak kıldın.
Aşkın temiz kadehini yudumladın, gönül ve ruhunu safa cevheri yaptın.
Heyecan verici şarabı içtin, şüphesiz heyecanlar uyandırdın.
Doğu güneşinin, yani aşkın önünde yok gibi olan zerre misali raks ettin.
Gayp teranesini şükür semasında gül gibi gömleğini parçaladın.
25 Onun kitabının cazibesinden dolayı sıcakladın ve zevkler gösterdin.
Aşk çabasıyla ateş yaktın, onun (aşkın) dışında olan her şeyi yok ettin.
Hakikatin dışına çıkan her şeyin başını vücudundan kılıçla ayırdın.
O güzel beyanla Mesnevîye, sorunları halleden yepyeni bir açıklama yazdın.
O kitabın baskı, tashih ve şerhi için her ne yaptıysan, hepsini tastamam yaptın.
30 Lafız ve manada ortaya çıkan her düğümü düşünce parmağınla çözdün.
Senin bütün işin doğru ve düzgündü. Bunu niçin böyle yaptın diye sorulamaz.
Doğulular, ona (Mevlânâ'ya) borçlu idiler. Sen elbette o borcu ödedin.
Fani dünya sana eziyet etti diye daimi güvenilir mekânı yer edindin.
Bu rengârenk alçak saraydan onun görünüşünü benzersiz mutlu ettin.
35 Arşa layık kuşu, kafesinden çıkarıp uçurdun, kanat açtın ve kurtuldun.
Sevenlerini ve dostlarını onunla kendi güzelliğinden uzak tuttun.
Bilgili, kültürlü kimselerin cemiyetini, üzüntü yükünden dolayı iki büklüm yaptın.
Ey, ölümünden sonra sıkıntı ve kederden dolayı nice canları üzüntüye sokan!
Ey, ayrılığıyla nice gönülleri yakan, musibet denizinde boğan!
40 Ben, alenen yüzünü görmedim. Yüzünü perdeyle gizledin.
Gönlüm sana ulaşma arzusundaydı, ama onun ayrılığına müptela yaptın.
Benim gönlüm seni eskiden beri tanımaktaydı. Niçin tanıdığına eziyet ettin.
Hiçbir yabancı, senin dostuna yaptığın bu cefayı yapmaz.
44 Allah sana güzel karşılık versin! Allah'ın kapısına yöneldiğin bu anda.

Şiirle ilgili olarak kısaca şu açıklamaları yapmakta fayda vardır:

Şiirde Yer Alan Unsurlar:

Kırk dört beyitten meydana gelen şiirde şu hususlar dikkat çekmektedir: şiirin ana konusu, Nicholson'un ölümünden duyulan üzüntünün şairane ve nazik bir şekilde dile getirilmesidir.

Şiirin genelinde Nicholson'un Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin yayımı ile ilgili yaptığı çalışmalar, doğu ve İslam kültürüne, tasavvufî mesnevî geleneğinin öncülerine, mutasavvıflara ve tasavvufla ilgili kaynak eserlere yaptığı hizmetler, bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak yer almaktadır. Şair, bunları anlatırken doğuluların bu çalışmalardan ve hizmetlerden dolayı Nicholson'a teşekkür borçlu olduklarını söylemekte ve doğulu bilim adamlarının bu konuda yeterli çalışma yapmamalarına da dolaylı ve ince bir eleştiri getirmektedir.

Şiirde Yer Alan Konular:

1910'lu yıllardan Nicholson'un öldüğü 1947 yılına kadar geçen süre içinde Nicholson'un yukarıda adı geçen çalışmalarla batının akıl, bilim, dış, madde medeniyetine karşılık, doğunun saf aşk, gönül, iç, mana ve ruh medeniyetinin eserlerinin ve öncülerinin tanıtımında bulunduğu katkılar anlatılmaktadır.

Şiirin vezni: Fâilâtün (Feilâtün) /Mefâilün /Fa'lün (Felün)

Şiirin yazılış zamanı: Nicholson'un vefatının hemen arkasından yazılmıştır. Dolayısıyla mektubun ve şiirin sahibi Bediu'z-zaman Furûzanfer ve mektubun muhatabı Feridun Nafiz Uzluk, yaşadıkları yirminci yüzyılın ilk yarısında şiirde zikredilen Nicholson'un doğu kültürüne yaptığı hizmetlerin canlı şahitleridirler.

Şiirin dili: Şiir sade bir Farsça ile yazılmakla birlikte, doğunun şiir yazma geleneğinin doğasında bulunan klasik kelime ve terkiplerin kullanıldığı ve zaman zaman cinaslı kelimelere yer verildiği görülmektedir.

Birinci-dördüncü beyitler arasında, Nicholson, doğu kültürü ve Fars edebiyatı hakkında yaptığı çalışmalardan dolayı övülmektedir.

Beşinci beyitte "Yaklaşık elli yıl eziyet çektin ve bunu tamamen bizim için yaptın." diyerek Nicholson'un doğu kültürüne ne kadar hizmet ettiğine işaret etmektedir. Fars edebiyatı kaynaklarından iyi beslenmiş olan şair burada, Firdevsî'nin "Bu otuz yılda çok eziyet çektim, ama bu Farsça ile Acem'i dirilttim" beytinden imge aktarması yapmıştır. Bunun daha başka Farsça örnekleri de vardır.

Altıncı beyitte, Nicholson'un, doğu kültür ve medeniyetini yine doğululara överek kendisinin övülmesine imkân sapladığına işaret edilmiştir.

Yedinci beyitte, Nicholson, iyi ve düzgün iş yapması nedeniyle ipek atölyesine, çalışmaları da Venüs gezegenin devamlı çalan müzik sesine benzetilmiştir. Zira yıldız ilmine göre Venüs gezegeni göğün çalgıcısıdır.

Sekizinci beyitte Nicholsun'un ruhu sürekli ışık saçan bir lambaya ve gecenin karanlığını yok eden sabah güneşine benzetilmektedir. Çünkü Nicholsun'un doğu kültür ve medeniyeti üzerinde yaptığı çalışmalar, batının doğu kültür ve medeniyetini daha yakından tanımasına ve kendi gözleriyle görmesine katkı sağlamıştır.

Dokuzuncu beyitte "Senâ'î'nin sana verdiği parlayan şimşekle karanlık dünyayı aydınlıkla doldurdun" diyerek Nicholson'un Fars edebiyatının büyük şairlerinden olan, tasavvufî mesnevî tarzının kurucusu ve Attar'ın ve Mevlâna'nın öncüsü sayılan Senâ'î (1072-1131)'nin ruhun çeşitli merhalelerde varlıkların üzerinde dolaşmasından bahsettiği "Seyru'l-'İbâd ile'l-Me'âd" adlı eserine atıfta bulunmasına işaret etmiştir. Zira Nicholson, Senâ'î'nin bu eserini Dante'nin "La Divina Commedia"sına benzetmiş ve onun bir öncüsü saymıştır[27].

Onuncu beyitte "Evliyanın adını yenileyince şeyh Attar seni tebrik etti" sözüyle Nicholson tarafından Mevlânâ'nın çok büyük saygı beslediği, tasavvufî eserleriyle tanınan Fars şairi şeyh Attar (ö.618/1221)'ın Tezkiretü'l-Evliya isimli eserinin yayımlanmasına atıfta bulunulmaktadır.

---

27 Reynold Alleyne Nicholson, "A Persian forerunner of Dante", Transactions of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society, Bombay 1943, S. XIX, 1-5. Nicholson'un bu eserinin Farsça tercümesi, Yâdgâr (Yıl: 1, Sayı: 4, Tahran, s. 48-57) Dergisinde yayımlanmıştır (Ahmed Ateş, "Senâ'î", İA, İstanbul, 1940-1988, X, 476-486).

On birinci-on yedinci beyitlerde Nicholson'un tasavvuf, mutasavvıflar, İslam kültürü, edebiyatı ve medeniyeti ilgili yaptığı çalışmalarla batının akla, bilime, dış görüntüye ve maddeye dayanan medeniyetini, doğunun saf aşka, gönle, iç âleme, manaya ve ruh medeniyetine bağlı kalınarak kaleme alınan eserler ve onların öncüleri ile aydınlanmasında bulunduğu katkılar anlatılmaktadır.

On sekizinci beyitte; "Mevlânâ'nın sözünün ışığıyla bu zifiri karanlık fezayı aydınlattın." denilerek ve yirmi beşinci-otuz ikinci beyitler arasında Nicholson'un, Mevlânâ'nın Mesnevisi ile ilgili olarak yaptığı çalışmalara atıfta bulunmuştur. Zira Nicholson, Mevlânâ'nın Mesnevî'sini edisyon kritikli olarak ikişer cilt bir arada üç cilt halinde neşretmiştir[28]. Bundan başka Mevlânâ'nın birçok şiirini İngilizceye tercüme etmiş ve eserlerinden istifade ederek tasavvufla ilgili İngilizce yeni çalışmalar yayımlamıştır[29].

On dokuzuncu beyitte; Nicholson'un, büyük çalışmalar yaptığı halde, bunu bir övünç ve gurur sebebi yapmadığına işaret edilmektedir. Nicholson'un çalışmalarıyla ilgili örneklere bu çalışma içerisinde Nicholson ile ilgili kısımda değinilmiştir.

Yirminci ve otuz ikinci beyitler arasında yine Nicholson'un doğu ve İslam kültürü, medeniyeti, edebiyatı ve Mevlânâ ve Mevlevîlikle ilgili çalışmalarına atıfta bulunularak teşekkür edilmekte ve kendisinden övgüyle bahsedilmektedir.

Otuz üçüncü ve kırk dördüncü beyitler arasında ise Nicholson'un ölümünden duyulan üzüntü dile getirilmektedir.

---

28 Mevlâna'nın Mesnevîsinin Nicholson tarafından yapılan neşirleri: Nicholson, R. A., The Mathnawi of Jalalu'ddin Rumi, Books I and II. Cambridge, England: E.J.W. Gibb Memorial Trust, 1926; Nicholson, R. A., The Mathnawi of Jalalu'ddin Rumi, Books III and IV. Cambridge, England: E.J.W. Gibb Memorial Trust, 1926; Nicholson, R. A., The Mathnawi of Jalalu'ddin Rumi, Books V and VI. Cambridge, England: E.J.W. Gibb Memorial Trust, 1926. (The Mathnawi of Jalalu'ddin Rumi, R. A. Nicholson, I-VII c. Leiden vd., 1925-1940; bu eserin I, III ve V. Ciltleri orijinal Mesnevî metnini ve diğer ciltler ise İngilizce tercüme ve şerhini içermektedir.)

29 Nicholson'un tasavvufla ilgili bazı çalışmaları şunlardır: Nicholson, R. A., Tales of Mystic Meaning, Being Selectiong from to Mathnawi of Jalalu'ddin Rumi: Cmmentary. London: Luzac, 1937-1940; Nicholson, R. A, Rumi, Poet and Mystic, 1207-1273. London: Luzac, 1977; Nicholson, R., Translations of Eastern Poetry and Prose. London: Curzon, 1987.

Sonuç

Bu çalışma, konusu olan mektup ve ekindeki şiir; yirminci yüzyılın ortalarında Mevlânâ'nın ve çevresindekilerin eserlerinin neşirleri hakkında yapılan ve yapılacak çalışmalar ve seyri konusunda bilgi vermesi ve mektubun kaleme alındığı tarihte Mevlevî çevrelerinden hayatta olan Veled Çelebi İzbudak gibi bazı şahsiyetlerin adını içermesi bakımından Mevlânâ ve Mevlevîlik hakkında yapılacak yeni çalışmalara ve Feridun Nafiz Uzluk'un Mevlâna ve Mevlevîlik merkezli ulusal ve uluslararası yaptığı yazışmalarının ortaya konulması açısından bilim ve kültür dünyasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ʿAbdulhuseyin Zerrinkub, *Naqd-i Edebî I-II*, Tehran 1369/1990, c. II, s. 657-659.

Ahmed Ateş, "Senâ'î", İA, İstanbul, 1940-1988, X, 476-486.

Ahmed Güner Sayar, "Hasan Âli Yücel'den Feridun Nafiz Uzluk'a Mektuplar", X. Millî Mevlânâ Kongresi Tebliğler II 2-3 Mayıs 2002 (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk Armağanı), Konya 2003, s. 97-103.

Ahmet Cahit Haksever, Son Dönem Osmanlı Mevlevilerinden Ahmet Remzi Akyürek, Ankara 2002.

Alim Gür, "İ. M. Kemal İnal'in F. Nafiz Uzluk'a Yazdığı Bazı Mektuplar", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Konya, 2002, S. 7, s. 111-135.

Arslan Terzioğlu, "Ünlü Tıp Tarihçisi Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk ve Mevlâna Celâleddin Rûmi Araştırmalarına Katkıları", X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler II 2-3 Mayıs 2002 (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk Armağanı), Konya, 2003, s. 91-96.

Ayhan Yücel, "Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk ve Adına Kurulan Kütüphanesindeki Tıbbi Yazma Eserlerin Listesi" *II. Türk Tıp Tarihi Kongresi-Ankara 1990*, Ankara 1999, s.173-176.

Aykut Kazancıgil (2003), "Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk (1902-1974) Hayatı-Çalışmaları", X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler II, 2-3 Mayıs 2002 (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk Armağanı), Konya, 2003, s. 65-89.

B. Furûzanfer, *Mevlâna Celaleddin*, Çeviren: F. Nafiz Uzluk, İstanbul, 1990.

Bayram Ürekli - Feridun Ata, "Mehmet Zeki Oral'ın Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderdiği Bazı Mektuplar", *Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi ATA Dergisi*, Konya 2002, S.10, s.121-153.

Bayram Ürekli - Doğan Yörük, "Ahmed Tevhid ve Halil Edhem (Eldem)'in Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderdikleri Bazı Mektuplar", *Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi ATA Dergisi*, Konya 2002, S. 10, s.155-181.

Bayram Ürekli - Doğan Yörük, "Muallim Mehmet Cevdet İnançalp'ın Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderdikleri Bazı Mektuplar", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, Konya 2003, S. 9, s. 357-396.

F. Nafiz Uzluk, "Mesnevî'nin Batıdaki Tercümeleri", *Türk Yurdu-Mevlânâ Özel Sayısı*, Ankara, Temmuz 1964, s. 30- 33.

Franklin D. Lewis, *Mevlânâ, Geçmiş ve Şimdi, Doğu ve Batı*, Çevirenler: Gül Çağalı Güven-Hamide Koyukan, İstanbul, Şubat 2010, s. 503, Kabalcı Yayınevi.

Hasan Özönder, "Uzluk, Feridun Nafiz", *TDVİA*, c. 42, İstanbul, 2012, s. 257-258.

Hasan Özönder, "Uzluk, Feridun Nafiz", *Konya Ansiklopedisi*, c. 9, Konya, Mayıs 2015, s. 29-30, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayını.

Haşim Karpuz-Yakup Şafak, "Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi (SÜSAM) Uzluk Arşivi'nin Mevlevîlik ve Tıp Tarihi Açısından Önemi", *X. Millî Mevlânâ Kongresi Tebliğler II 2-3 Mayıs 2002 (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk Armağanı)*, Konya, 2003, s.105-109.

Mehmet Önder, "Türk Dostu-Mevlâna Hayranı İranlı Bilgin Prof. Bediu'zzaman Fürûzanfer", *Türk Kültürü (Aylık Dergi)*, Ankara, Kasım 1970, S. 97, s. 61-63.

Muhammed İsti'lâmî, *Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme*, Tercüme: Mehmet Kanar, Ankara 1981, s. 172-173.

Muhammed Mo'in, Ferheng-i Farsî, I-VI, Tehran 1371/1992.

Mustafa Kara, "İzbudak, Veled Çelebi", TDVİA, c. 23, İstanbul 2001, s. 503-505.

Mürsel Öztürk, "Mevlânâ'nın Mektupları", Selçuk Üniversitesi 1. Mevlâna Kongresi, 3-5 Mayıs 1985 Konya, Tebliğler, Konya 1986, s. 83-92.

Nebi Bozkurt, "Mektup", TDVİA, c. 29, Ankara, 2004, s. 13-14.

Nebi Bozkurt, İsmail Durmuş, Rıza Kurtuluş, M. Ortan Okay, Mübahat S. Kütükoğlu ve Reşat Öngören, "Mektup", TDVİA, c. 29, Ankara, 2004, s. 13-23.

Nuri Şimşekler, "Midhat Bahari ve Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar", X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler II 2-3 Mayıs 2002 (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk Armağanı), Konya 2003, s. 127-137

Nuri Şimşekler, Pîr Aşkına, Mevlevî Şeyhi Midhat Bahârî'nin Mektupları, Timaş Yay., İstanbul, 2009, 336 s.

Orhan Bilgin, "Bediü'z-zaman Fürûzanfer" *TDVİA*, c. 5, İstanbul, 1992, s. 327-328.

Reşid Yâsemî, *Edebiyât-i Mu'âsır*, Tehran 1316/1937.

Reynold Alleyne Nicholson, "A Persian forerunner of Dante" *Transactions of the Bombay Branch of the Royal Asiatic Society*, Bombay 1943, S. XIX, 1-5.

Reynold Alleyne Nicholson, *From The Proceedings of The British Academy*, Volume XXXI, London: Geoffrey Cumberlege Amen House, E.C. 4, (Price 25.net), tarihsiz.

Sinan Taşdelen, *Cumhuriyet Dönemi Mevlevilik Üzerine Araştırma Yapan İlim Adamları ve Feridun Nafiz Uzluk*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2001.

Süleyman Derin, "Nicholson, Reynold Alleyne", *TDVİA*, c. 33, İstanbul 2007, s. 76-77.

Şükrü Elçin, "Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk", *Türk Kültürü*, Ankara, 1974, Yıl: XIII, S.146, s.146-147.

Yakup Şafak, "Şair Emrî'nin Bir Mektubu ve İki Manzumesi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya 1999, S.6, s. 321-329.

Yakup Şafak, "S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Uzluk Arşivinde Bulunan Veled Çelebi'ye Yazılmış Bazı Mektuplar[1], *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya 2001, S: 9, s. 327-363.

Yakup Şafak, "Murat Sükûtî Karaca'nın Feridun Nafiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar", *Dünden Bugüne Ordu İli*, Editör: Öcal Serdar Yıldırım, Konya 2001, s. 26-31.

Yakup Şafak, "Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet Döneminde Hz. Mevlâna ve Eserleri Üzerine Çalışma Yapanlar", *Konya'dan Dünya'ya Mevlâna ve Mevlevîlik*, Editör: Nuri Şimşekler, Konya 2002, s.262-264;

Yakup Şafak, "Ahmed Emrî'nin F. Nafiz Uzluk'a Yazdığı Mektuplarda Ahmed Remzi Dede'yle İlgili Bilgiler", *Nüsha-Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, Ankara, Bahar 2003, Yıl: III, Sayı: 9, s. 23-33.

Yakup Şafak, "Son Mesnevî Şârihlerinden Ahmed Avni Konuk'un Mevlâna'nın Eserleri ve Fikirlerine Dair Bir Mektubu", *İlmî Araştırmalar-Dil ve Edebiyat İncelemeleri*, İstanbul, Güz 2003, Sayı:16, s. 87-96.

Yakup Şafak, "Uzluk Ailesi'nin Mevlevilik Araştırmalarına Katkıları", X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler II, 2-3 Mayıs 2002 (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk Armağanı), Konya 2003, s.143-150.

Yakup Şafak, "Muhlis Koner ve Bir Mektubu", *Merhaba Gazetesi, Akademik Sayfalar*, Konya, 23 Kasım 2005 Çarşamba, s. 337-338.

Yakup Şafak-Yusuf Öz, "Tahirü'l-Mevlevî'nin F. Nafiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar", *Yedi İklim*, İstanbul, Ocak-Şubat 2002, , S.142-143, s. 19-32.